

POITIERS-I SZENT HILARIUS

Január 13.

*315 körül +Poitiers, 367.

Hilarius idejében Poitiers álmos kisváros volt Gallia római provinciában, ahol unatkoztak a helytartók. Szórakozásra és mulatságra csak kevés alkalom nyílt. Nem voltak ott sem híres iskolák, sem híres emberek, a tanulni vágyóknak a bordeaux-i iskolát kellett fölkeresniök. A város a közlekedési csomópontoktól messzi-távolra esett. A kereszténység a 4. század előtt aligha verhetett itt gyökeret.

Hilarius vidéki ember volt. A hosszú téli napokat és az éjszakákat arra fordította, hogy gyarapítsa műveltségét és szellemi gazdagságát. Tudásszomja nagy volt. Jól ismerte a latin írókat, akik nagymértékben meghatározták kemény, ellentétekben gazdag stílusát, amelyet később tudatosan magasabb szintre emelt, amikor Isten nagyságáról kellett szólnia.

Amint Venantius Fortunatus, a költő följegyezte, Hilarius nem volt keresztény. Megházasodott és egy leánya született. Életének a keresztségét megelőző időszakáról sajnos csak keveset tudunk.

Már érett férfi volt, amikor egy este a Biblia olvasása közben mélyen megragadta Istennek önmagáról tett tanúsága. Elhatározta, hogy megváltoztatja életét. El akarta nyerni Istentől azt a tökéletes boldogságot, amelyre annyira vágyakozott. Valószínűleg ekkor kezdett közeledni a kicsiny helybéli keresztény közösséghez.

Mindennél jobban üldözte a halál gondolata: „Megkaphatom-e Istentől jutalmamat, ha a halál kiolt bennem minden érzést és minden életet? Értelmem elutasította magától ezt a kételyt. Erős meggyőződést adott nekem, hogy Isten sohasem hívott volna létre, olyan létre, amely képes a gondolkodásra és a bölcsesség megszerzésére, ha más oldalról csak erőim kikerülhetetlen hanyatlására és az örök halálra adott volna kilátást.”

Hilarius föliratkozott a hitjelöltek jegyzékébe. Nem tudjuk, hogy feleségével és lányával együtt-e? Nem sokkal később húsvétra virradó éjjel fölvette a keresztséget. Föltűnést keltő esemény volt ez Poitiers-ben, hiszen az ő társadalmi köreiből csak kevesen tartoztak a keresztény közösségbe. Külsőleg semmi sem változott az új keresztény életében, folytatta régi életmódját, de új szellemmel telítette. Szent János evangéliuma után nagy elmélyüléssel olvasta Szent Máté evangéliumát, amely utolsó kételyeitől is megszabadította. 350 körül meghalt a város püspöke, akinek a nevét sem ismerjük. A keresztény nép összegyűlt és közfelkiáltással Hilariust választotta püspökké.

A választást különösebb lelkesedés nélkül, de feladatának tudatában fogadta. Egyszer úgy emlékezett meg róla, mint „ráruházott hivatalról”.

Jó érzéke volt a dolgok lényege iránt, ezért mindenekelőtt az igehirdetés feladatának szentelte magát. Az éppen tanulmányozott Szent Máté-evangéliumot magyarázta híveinek. A szöveg szellemi értelmét tárta föl előttük, s ennek a kommentárnak a szövege ránk maradt. Nem mindig volt könnyű gondolatait és fejtegetéseit követni, tekintélye mégis egyre növekedett. Öt-hat év alatt kiépítette egyházmegyéjét. Márton, Gallia későbbi apostolát, eredménytelenül próbálta maga mellett tartani mint diákonusát. Papjait valószínűleg közös életre fogta össze. Messze volt Rómától és az ariánusokkal vívott küzdelmektől, amelyek az egyház keleti felében már teljes hevességgel folytak. Megvallotta, hogy „a niceai hitvallásról még csak nem is hallott, amíg számkivetésbe nem küldték”.

A 353-as esztendőig Galliában senki sem törődött az arianizmussal. A keresztény Kelet hitvitáiba csak a trieri püspök bonyolódott bele, aki befogadta a száműzött Alexandriai Szent Atanáz. Hilarius távol maradt az arles-i (353) és a milánói (355) zsinatokról. Ezeket Constantius császár hozta össze. Másodszor is elmozdították Atanáz, és megnyitották a birodalom nyugati tartományainak kapuit az arianizmus előtt.

355-ben Hilarius állt az arles-i Saturniusszal szemben kibontakozó ellenállás élére. Saturnius volt tudniillik az arianizmus fő képviselője Galliában. Hilarius megszervezte a galliai püspökök gyűlését, és meggyőzte őket, hogy vizsgálják fölül az arles-i határozatokat, különüljenek el az ariánus püspököktől, és utasítsák vissza Atanáz elítélését. Nem sokáig váratott magára a császár ellenintézkedése, amelyet Saturnius sugallt: Hilariust száműzetésbe küldték Kisázsiaiba.

356--359 között élt Hilarius ott: „Fogságomban nem veszítettem el derűmet, mert Isten igéjét nem lehet bilincsbe verni.” Száműzetése ellenére nagy mozgási szabadságot élvezett, amelyet alaposan ki is használt, hogy jobban megismerje Keletet. Korábban úgyszólván semmit sem tudott a birodalom keleti tartományairól. Fokozatosan megismerte az ottani egyházi helyzetet, a teológiai problémákat, és belelátott a keleti gondolkodás sajátágaiba. Látván a tanításban mutatkozó zavarokat és tévedéseket, elhatározta, hogy teljes világossággal írásba foglalja a Szentírásra vonatkozó igaz katolikus tanítást és a teológiai érveket. Már száműzetésének első hónapjaiban elkezdte írni A Szentháromság című főművét, amelynek talán szerencsésebb volt az eredeti címe: A hitről az ariánusokkal szemben. „Kényszerítve láttam magamat, hogy ügyetlen szavaimmal negvilágítsam ezeket a kimondhatatlan titkokat, és az emberi nyelv elégtelenségeire bízom azokat a misztériumokat, amelyeket tulajdonképpen hitünkbe és lelkünk tiszteletébe zárva kellene őriznünk.” Hilarius számára a teológia sohasem a pusztán tudásvágy kielégítése, hanem mindig az élő Isten megközelítése volt.

Keleti tartózkodásának köszönhető az is, hogy vesztett gall merevségéből. Nagyszabású békítő munkába fogott: kísérletet tett a 325 óta közzétett hitvallási formulák értelmének kifejtésére. Az ellentáborban is elismerte azt, ami nem volt merőben rossz, és ahol csak lehetségesnek látszott, igyekezett az igaz hitnek

megfelelő értelmezést találni. Érintkezésbe lépett az ariánusokkal: „Nem tartottam bűnnek, hogy társalogjak velük vagy belépjek templomaikba, mindenesetre anélkül, hogy hitüket elfogadnám, vagy hogy nagyon bizakodnék abban, hogy együtt dolgoznak velünk a béke helyreállításán.”

Hilarius e fáradozásaival kihívta maga ellen azoknak a „hithű” köröknek a rosszallását, amelyek nem voltak képesek összeegyeztetni az igazságot és a keresztény szeretetet, a tanbeli szilárdságot és a kölcsönös megbecsülést.

Ott volt a szeleukiai zsinaton, de nem sikerült az értelmet diadalra segítenie. Éppen ilyen kevés sikerrel járt a császárral való találkozása Konstantinápolyban, mert a saját földijeit lettek árulói, akiknek hithűségét pedig annyira megdicsérte. Ez nagy megaláztatást jelentett számára.

Végül is a keleti ariánusok gondoskodtak róla, hogy „Kelet bajkeverőjét” visszaküldjék hazájába. Hazatérve legfőbb feladatának azt tartotta, hogy az igaz hitet visszaállítsa. Sulpicius Severus elmondja, hogy a poitiers-i püspök ebben az időben a kétely és a félelem időszakát vészelte át. A száműzetés és az egyházi események élesen megvilágították előtte, hogy a teológiai alaptételek mennyire tehetetlenek a császári hatalom túlkapásaival szemben. A párizsi zsinaton (361) elérte a galliai arianizmus két fejének, Arles és Perigueux püspökének kiközösítését. A rigoristák bosszúságára a többi ariánus érzületű püspökkel szemben Hilarius ismét tanújelét adta józanságának és bölcsességének. Az volt az alapelve, hogy azokat a püspököket, akik elismerték korábbi tévedésüket, hagyják meg a helyükön. Ez volt a gall egyház szerencséje. „Az egész világnak be kellett látnia -- írja Sulpicius Severus --, hogy gall hazánk Hilarius püspök föllépése által szabadult meg a szakadástól.”

Amikor visszatért püspöki városába, ott találta Mártont, aki beszámolt neki az igaz hit észak-itáliai összeomlásáról. 364-ben az új császár, Valentiniánus trónralépése után a poitiers-i püspök kezdeményezően lépett fel Itáliában és megszervezte Itália püspökeinek milánói gyűlését, de az nem volt képes az ügyesen védekező ariánus püspököt, Auxentiust eltávolítani a város püspöki székéből.

Ez a kudarc mélyen megrendítette Hilariust. Arra indította, hogy röpiratot írjon *Contra Maxentium* (Maxentius ellen) címmel, amelyben éles határozottsággal megbélyegezte a császár beavatkozását a vallási ügyekbe. Ezután egyre inkább visszavonult a csatározásoktól.

Életének utolsó éveit békében töltötte, miközben az igaz hit egyre újabb sikereket ért el. Hilarius ismét a Biblia tanulmányozásának szentelhette magát, és újra hozzálátott tanító munkájához. A zsoltárokat magyarázta híveinek: a szó szerinti értelem alól kibányászta mélyebb értelmük drágaköveit. A boldogság szombati nyugalmaról vagyis az örök boldogságról így ír: „Azzal készülünk föl rá, ha

imádkozunk, virrasztunk, sokat olvassuk a Szentírást, ha böjtölünk, alázatosak vagyunk minden viszontagság ellenére is."

Hilarius írt liturgikus himnuszokat is azzal a szándékkal, hogy a híveket bevezesse a teológiai igazságok ismeretébe és szorosabban bekapcsolja a liturgikus ünneplésbe, de nem sok sikert aratott velük. Túlságosan sok volt bennük a teológia ahhoz, hogy elnyerjék a nép tetszését. Ezen a téren a milánói Szent Ambrus szerencsésebb kézzel dolgozott. De mit számított már neki akkor a siker vagy a balsiker! Szemét szilárdan az Úrra szegezte „irgalmasságának beteltéig".

A vihar elcsitult, Hilarius élvezte a békét és várta az igazak jutalmát. 367-ben halt meg püspöki városában, Poitiers-ban. Korábban, megtérése és megkeresztelkedése előtt félelemmel töltötte el a halál. Most úgy jelent meg előtte, mint a fogyatkozást nem ismerő hajnal fénye, „amelyben vég nélkül hirdetheti az Úr hűségét és szeretetét".

A 6. századi Jeromos-féle martirológium szerint Hilariust 367. január 13-án temették el. Rómában a 13. század óta január 14-én ünnepelték, mert Vízkereszt oktávája elfoglalta 13-át. 1969-ben, mivel ez a nap fölszabadult, újra 13-ra tették az ünnepét.

Poitiers-i Szent Hilarius saját szavai tanúsítják, micsoda szenvedélyességgel vetette magát az ariánusokkal folytatott hitvitákba.

Amikor a szeleukiai zsinaton (359) eredménytelenek maradtak fáradozásai, és igazhitű püspöktársai határozatlannak mutatkoztak állásfoglalásukban, ilyen szemrehányást tett nekik egy harcos iratban: „Egy szolga -- nem azt mondom, hogy jó szolga, hanem csak olyan átlagos --, nem tűri, hogy gazdáját gyalázzák. Bosszút áll érte, ha módjában áll. Egy katona életének veszélyeztetésével is védelmezi királyát, sőt még akkor is így tesz, ha a saját testét kell eleven védőpajzsként eléje vetnie. Egy házőrző kutya ugatni kezd, mihelyt valami szimatot kap, és felugrik a legkisebb gyanús neszre. Ti pedig halljátok, hogy az emberek azt mondják: Ő Krisztus, az Isten igaz fia nem Isten! Ő A hallgatásotok beleegyezés ebbe a káromlásba! És ti hallgattok mégis! Dehogyan hallgattok! Kárhoztatjátok azokat, akik ellene szegülnek a káromlóknak. Hangotokat azokéval egyesítitek, akik belétek akarják fojtani a szót!"